

KONGRES DYDAKTYKI POLONISTYCZNEJ

Sprawozdanie z obrad sekcji 5.

A.

Sekcja 5. odbyła trzy posiedzenia w kolejnych trzech dniach Kongresu.

Tematyka:

- sprawdzanie kompetencji polonistycznych (2 sesje, w tym czwartkowa w całości poświęcona zmianom w egzaminie maturalnym od roku 2015),
- procesu dydaktycznego z perspektywy podstawy programowej, programów nauczania i podręczników języka polskiego.

W sumie wygłoszono 17 referatów, których tematyka bardzo ściśle wiązała się z praktyką szkolną. Rozważania i dyskusje dotyczyły triady: dokumenty programowe – lekcje języka polskiego – egzaminy zewnętrzne. Zastanawiano się nad wzajemnymi relacjami między planowaniem, nauczaniem i sprawdzaniem, podkreślano, że podstawa programowa, programy nauczania i podręczniki szkolne oraz koncepcje egzaminów zewnętrznych powinny wspierać nauczyciela polonistę w jego pracy i pomóc mu kształtować człowieka-humanistę.

B.

Podjęte w wystąpieniach wątki tematyczne

1. Sprawdzanie kompetencji polonistycznych:

- modelowanie przez wymagania zapisane w podstawie programowej (i w standardach egzaminacyjnych) oraz zadania w arkuszach egzaminacyjnych profilu absolwenta jako użytkownika języka polskiego,
- model zadania egzaminacyjnego sprawdzającego umiejętność interpretacji utworu literackiego oraz jego funkcje i możliwości diagnostyczne,
- ocenianie podczas egzaminów zewnętrznych w aspekcie dążenia do obiektywizacji i porównywalności wyników, w tym: obszary niezgodności w klasyfikowaniu błędów językowych i błędów zapisu; wpływ sposobu budowania skali punktowej na zgodność w ocenie treści wypracowania egzaminacyjnego,
- potrzeba i uwarunkowania wykorzystania wyników egzaminów zewnętrznych przez nauczyciela polonistę do doskonalenia własnego warsztatu pracy,

- zmiany w egzaminie maturalnym: całościowa koncepcja zmodernizowanego egzaminu maturalnego, sprawdzanie świadomości językowej maturzystów, działania na tekście w teście maturalnym, teksty kultury w zadaniach maturalnych, modele gatunkowe wypracowań maturalnych, retoryczna organizacja wypowiedzi na egzaminie ustnym.

2. Proces dydaktyczny:

Prof. Jadwiga Kowalikowa przedstawiła teoretyczną koncepcję zhierarchizowanego, trzypoziomowego modelu projektowania procesu kształcenia językowego: od koncepcji ogólnej przez model działania do konkretyzacji w praktyce lekcyjnej. Pozostałe referaty udowodniły trafność modelu – prezentowane podczas obrad teksty przedstawiały wyniki analiz na dwóch najwyższych jego poziomach:

- na poziomie I koncepcji ogólnej: trafność doboru kanonu literatury współczesnej w podstawie programowej na podstawie kryterium reprezentatywności, sposób wpisania w programy nauczania i w podstawę programową fundamentalnych dla przedmiotu język polski treści aksjologicznych,

- na poziomie II modelu działania: ranga i sposoby kształcenie poprawności ortograficznej w podręcznikach szkolnych a potrzeby edukacyjne w tym zakresie ujawniane w badaniach sprawności ortograficznej uczniów; obecność gatunków dziennikarskich w podręcznikach języka polskiego i ich funkcje edukacyjne; e-podręcznik jako potencjalne narzędzie pracy nauczyciela języka polskiego, jego możliwości i ograniczenia.

C.

Wnioski

1. Sprawdzanie kompetencji polonistycznych:

- od egzaminów zewnętrznych jak na razie nie ma odwołania, jednak treści kształcenia humanistycznego nie poddają się łatwo analitycznym metodom oceniania; istnieje zatem pilna potrzeba poszukiwania takich strategii oceniania egzaminów zewnętrznych, które zapewniałyby nie tylko możliwie największą porównywalność wyników, ale także nie pomijały trudnych do oceny, ale niezwykle istotnych kompetencji w kształceniu humanistycznym;

- nie istnieje jedna poprawna, słuszna interpretacja utworu literackiego, dlatego nauczycielom i uczniom należy zagwarantować wolność interpretacji w granicach określonych przez interpretowany tekst; czytanie literatury powinno być dla ucznia przede wszystkim przeżyciem egzystencjalnym, a zadaniem lekcji języka polskiego jest wyposażenie go w narzędzia umożliwiające osobistą lekturę;

- sprawdzian po szkole podstawowej słabo motywuje uczniów do nauki, ale jego konstrukcja jest niezwykle ważna dla nauczycieli, bo wskazuje na szczególną wagę pewnych aspektów kształcenia polonistycznego i dostarcza narzędzi diagnozy; aktualna formuła sprawdzianu nie jest jednak doskonała i wymaga dopracowania; przede wszystkim należałoby zastąpić zmienne kryteria oceny dłuższej wypowiedzi ucznia kryteriami stałymi, takimi samymi w każdej edycji sprawdzianu - to pozwoliłoby nauczycielom skoncentrować się na kształceniu wskazanych w kryteriach umiejętności tekstotwórczych, co mogłoby się z kolei pozytywnie przełożyć na osiągnięcia uczniów w zakresie tworzenia tekstu;
- z tego samego powodu równie ważny jest sposób sprawdzania wiedzy z zakresu języka podczas egzaminu gimnazjalnego, gdyż stanowi punkt odniesienia powielany w codziennej praktyce lekcyjnej i w znacznej (jeśli nie decydującej) mierze wpływa na profil absolwenta-użytkownika języka polskiego;
- zmiana formuły egzaminu maturalnego stawia nowe wyzwania przed uczniami i przed nauczycielami; wymaga zmian w procesie dydaktycznym, szczególnie w tych obszarach, które do tej pory słabo lub wcale, lub też inaczej były obecne na egzaminie maturalnym (interpretacja utworu poetyckiego, świadomość językowa, działania na tekście, teksty kultury).

2. Proces dydaktyczny:

- w kształceniu językowym rutynowe powinno być odwoływanie się do doświadczenia językowego ucznia, także tego pozaszkolnego; to umożliwia ukontekstowanie wiedzy językowej i nadanie jej wymiaru funkcjonalnego;
- badania wykazują, że sukcesywnie pogarsza się stan sprawności ortograficznej na wszystkich etapach edukacyjnych z różnych przyczyn: cywilizacyjno-kulturowych, dydaktycznych i instytucjonalnych; obecność ortografii w podstawie programowej jest niewystarczająca, ale także w podręcznikach szkolnych niewiele miejsca zajmują ćwiczenia ortograficzne; nauczanie ortografii należy zreformować, wykorzystując wyniki nowych badań nad sprawnością ortograficzną;
- nastawienie szkoły na sukces egzaminacyjny przyczynia się do marginalizacji treści aksjologicznych i celów wychowawczych, co widać także w programach nauczania języka polskiego; to bardzo niedobra tendencja ze względu na szczególną predyspozycję przedmiotu język polski do realizacji zadań wychowawczych szkoły;
- na lekcjach języka polskiego uczeń powinien mieć możliwość stykania się z różnego rodzaju gatunkami dziennikarskimi i to nie tylko przedmiotowo (w celu sprawdzenia umiejętności rozumienia czytanego tekstu) - szkoła powinna uczyć przede wszystkim krytycznego odbioru

tego typu tekstów; w świetle przeprowadzonych dotychczas badań ilość tekstów w gatunkach dziennikarskich w podręcznikach szkolnych wydaje się niewystarczająca.

D.

Postulaty

1. Sprawdzanie kompetencji polonistycznych:

- opracowanie przez językoznawców normatywistów na potrzeby egzaminów zewnętrznych typologii błędów językowych w kategoriach: rażący – nierażący, uwzględniające przy tym konieczność różnicowania norm wymagań w zakresie poprawności zapisu w zależności od etapu edukacyjnego;
- przekształcenie modeli oceny wypracowań egzaminacyjnych na wszystkich poziomach edukacji w kryteria stałe, a nie zmieniające się w każdym roku – to ułatwi nauczycielom organizację procesu nauczania-uczenia się, a uczniom przygotowanie się do egzaminu;
- przeprowadzenie w całej Polsce cyklu szkoleń polonistów uczących w szkołach ponadgimnazjalnych, które wyposażyłyby ich w kompetencje warsztatowe i narzędzia pozwalające tak organizować proces dydaktyczny, aby dobrze przygotować ucznia do matury 2015.

2. Proces dydaktyczny:

- należy podjąć działania zaradcze mające na celu zatrzymanie tendencji do pogarszania się z roku na rok stanu sprawności ortograficznej uczniów na wszystkich etapach edukacji szkolnej; zarówno instytucjonalne (korekta podstawy programowej), jak i dydaktyczne (metody nauczania ortografii, zwiększenie limitu czasu na jej uczenie);
- zdecydowanie więcej uwagi na lekcjach języka polskiego należy się edukacji aksjologicznej – konieczne jest opracowanie programów i modeli dydaktycznych, które zapewniłyby zachowanie równowagi między porządkiem poznawczym a porządkiem aksjologicznym w edukacji polonistycznej;
- należy zorganizować seminarium/konferencję poświęconą prezentacji doświadczeń związanych z wprowadzaniem nowej podstawy programowej z 2008 roku na wszystkich etapach edukacyjnych; chodziłoby o rozpoznanie, w jakim kierunku powinna pójść ewentualna korekta zapisów w NPP przewidywana na 2015 rok.

Opracowała:

Jolanta Nocoń